

Заява аб акадэмічнай свабодзе

Гэты тэкст, распрацаваны BFUG пры дапамозе шэрагу экспертаў і зацікаўленых арганізацый, накіраваны на тое, каб акрэсліць агульнае разуменне акадэмічнай свабоды для ЕПВА і забяспечыць зыходную аснову для будучай распрацоўкі індикатараў.

Акадэмічная свабода таксама з'яўляецца неадлучным аспектам якаснага навучання, выкладання і даследавання у сферы вышэйшай адукацыі, а таксама дэмакратыі. Неабходнай умовай для вышэйшых навучальных устаноў з'яўляецца стварэнне і перадача ведаў як грамадскага дабра на карысць грамадства. Яна гарантуе выкладчыкам і студэнтам свабоду думкі і даследаванняў, каб прасоўваць веды з дапамогай даследаванняў і адкрыта абменьвацца імі, а таксама свабоду распаўсюджвання і публікацыі вынікаў даследаванняў у рамках акадэмічных інстытутаў і праграм, а таксама па-за іх межамі.

Акадэмічная свабода - гэта асобнае фундаментальнае дэмакратычнае права, якое часткова грунтуецца на праве на адукацыю, і мае супольныя элементы са свабодай думкі, меркавання і слова. Акадэмічная свабода павінна быць заснавана на строгіх навуковых і прафесійных стандартах, на павазе правоў іншых, этычных паводзінах і ўсведамленні ўплыву даследаванняў на людзей і іх асяроддзе. Гэта з'яўляецца неабходнай умовай для павышэння стандартаў акадэмічных дысцыплін і абласцей даследавання. Такім чынам, акадэмічная свабода абараняе не толькі спазнанне індывіда і яго самавыражэнне, але і свабоднае функцыяванне акадэмічных інстытутаў у дэмакратычных грамадствах. Інстытуцыйная аўтаномія з'яўляецца неадлучнай часткай акадэмічнай свабоды.

Акадэмічная свабода азначае свабоду акадэмічнай супольнасці, у тым ліку выкладчыкаў і студэнтаў, свабоду даследавання, выкладання і навучання і, у шырокім сэнсе, распаўсюд вынікаў даследаванняў і выкладання як у межах сектара вышэйшай адукацыі, так і па-за яго межамі. Па сутнасці, канцэпцыя гарантуе, што акадэмічная супольнасць можа займацца даследаваннямі, выкладаннем, навучаннем і камунікацыяй у грамадстве, не асцерагаючыся рэпрэсій.

Акадэмічная свабода таксама з'яўляецца істотным элементам дэмакратыі. Грамадствы не могуць быць сапраўды дэмакратычнымі без паважлівага стаўлення да акадэмічнай свабоды і інстытуцыйнай аўтаноміі. У той жа час фундаментальныя каштоўнасці ЕПВА немагчыма цалкам рэалізаваць нідзе, апроч як у дэмакратычных грамадствах. Акадэмічная свабода мае шмат агульнага са свабодай слова. Яна адначасова засноўваецца на стандартах акадэмічных

дысцыплін і забяспечвае ўмовы для аспрэчвання гэтых стандартаў на падставе вынікаў даследаванняў.

Гэта канцэпцыя, хоць і здаецца проста, насамрэч вельмі складаная. Яна непарыўна злучана з іншымі фундаментальнымі каштоўнасцямі, такімі як інстытуцыйная аўтаномія і грамадская адказнасць за вышэйшую адукацыю. Акадэмічная свабода - гэта ўніверсальная каштоўнасць, заснаваная на імкненні да ведаў і праўды. Яе асноўныя прынцыпы немагчыма зразумець і інтэрпрэтаваць па-рознаму ў розных нацыянальных кантэкстах або розных тыпах вышэйшых навучальных устаноў. Аднак акадэмічная свабода не з'яўляецца абсалютнай каштоўнасцю, і яе рэалізацыя вызначаецца інстытутамі, у якіх мы працуем, і грамадствамі, у якіх мы жывём. Такім чынам, дыяпазон паводзін і межаў даследавання і самавыражэння, які абараняе акадэмічная свабода, часта з'яўляецца тэмай для дыскусій.

Пад акадэмічнай свабодай можна разумець свабоду вучыцца, выкладаць і даследаваць, да таго ж кожная з гэтых свабод не можа існаваць без свабоды думаць, задаваць пытанні і дзеляцца ідэямі як усярэдзіне, так і па-за межамі сферы вышэйшай адукацыі. Наданне сэнсу і жыцця гэтым свабодам у рэальнасці акадэмічнага асяроддзя аўтаматычна выклікае шэраг складанасцяў. Свабоду выкладання магчыма рэалізаваць толькі ў спалучэнні з дзяржаўнай і грамадскай адказнасцю і інстытуцыйнай аўтаноміяй. Дзяржаўныя органы нясуць адказнасць за тое, каб грамадзянам прапаноўваліся адпаведныя праграмы вышэйшай адукацыі, а аўтаномныя вышэйшыя навучальныя ўстановы бяруць на сябе вялікую адказнасць за навуковую абгрунтаванасць гэтых праграм, і за тое, як праграмы выкладаюцца. Акадэмічны персанал таксама нясе вялікую адказнасць за вызначэнне навучальных планаў і кампанентаў праграмы, а таксама за распрацоўку патрэбных метадаў навучання.

Кіраванне вышэйшай адукацыяй таксама ўплывае на свабоду навучання, выкладання і даследавання, і яго варта арганізоўваць свядома з павагай да акадэмічнай свабоды. У Еўропе суіснуюць розныя мадэлі кіравання. Выкладчыкі і студэнты па-рознаму рэпрэзентаваныя ў кіруючых і дырэктыўных органах. Удзел у кіруючых органах можа спрыяць навучальнай і даследчай місіі ўстановы, а таксама можа адлюстроўваць мэту шырэйшага ўдзелу грамадства ў адукацыі. Якой бы ні была пэўная мадэль, выкладчыкі і студэнты павінны браць актыўны ўдзел у працэсах прыняцця рашэнняў і мець права выказаць сваю думку пра палітыку і прыярытэты сваёй навучальнай установы, не асцерагаючыся рэпрэсій.

Каштоўнасці ўзаемазвязаныя, і свабода выкладаць таксама ўздымае пытанне аб тым, хто будзе вучыцца, і, такім чынам, непасрэдна звязваецца са свабодай навучання. У сваю чаргу, гэтыя каштоўнасці звязаныя з раўнапраўным дасягам

да навучання, пры гэтым шэраг пытанняў, што кранаюць крытэры і ўмовы дасягу да вышэйшай адукацыі, неабходна вырашыць з дапамогай грамадскага дыялогу і адміністрацыйных працэдур.

Падобныя пытанні трэба задаваць і пра тых, хто займаецца выкладаннем і даследаваннямі, а таксама пра тое, які працэс прыняцця рашэнняў ужываецца для рэкрутавання і захавання акадэмічнага персаналу. Важна забяспечыць, каб акадэмічны персанал меў дастаткова бяспечныя ўмовы працаўладкавання, каб мець магчымасць карыстацца акадэмічнай свабодай. Акадэмічны персанал ніколі не павінен падпадаць пад звальненне, атрымліваць пагрозы ці іншыя санкцыі ў дачыненні да зместу іх даследаванняў, выкладання ці заяўленых прафесійных поглядаў.

Свабода даследаванняў складаецца з права, у адпаведнасці з прафесійнымі стандартамі адпаведнай дысцыпліны, вызначаць наступнае: што павінна (ці не павінна) даследавацца; як гэта даследаваць; хто будзе праводзіць даследаванні, з кім і з якой мэтай будуць праводзіцца даследаванні; метады і спосаб распаўсюду вынікаў даследаванняў.

Гэтыя пытанні нельга вырашаць у вакууме. Вызначэнне таго, якія даследчыя праграмы ці дысцыпліны прапануюцца ў той ці іншай установе - складанае пытанне, што прымушае дзяржаўныя органы і ўстановы прымаць цяжкія стратэгічныя рашэнні. Даследаванні патрабуюць фінансавання, якое можа ісці як з дзяржаўных, так і з прыватных крыніц - і ў шмат якіх выпадках таксама патрабуе пільнага разгляду этычных пытанняў.

Хоць акадэмічная свабода і з'яўляецца неадлучнай часткай якаснай вышэйшай адукацыі, гэта не каштоўнасць, якую можна проста прыняць. Акадэмічную свабоду магчыма рэалізаваць толькі праз узаемадзеянне розных элементаў і ўмоваў, якія трэба ствараць, рэгулярна ацэньваць, абараняць і прасоўваць.